

latach: pierwszy – dotyczy konieczności przepełnienia stechnicyzowanego świata wartościami etycznymi i religijnymi, drugi – odnosi się do konieczności dialogu pomiędzy naukami społecznymi a teologicznymi, gdyż – jak słusznie zauważa autorka – analiza jedynie socjologiczna nie daje odpowiedzi na nurtujące człowieka pytania, a z kolei nauka Kościoła będzie nieprzystająca do współczesnych wyzwań, jeśli zatraci wrażliwość na znaki czasu i nie uwzględni przemian zachodzących we współczesnym społeczeństwie; trzeci wreszcie postulat dotyczy konieczności budowania nowego ładu społecznego, opartego o wartości i zasady etyczne, co – jak słusznie zauważa – pilnie odnosi się do konieczności przemyślenia i promocji nowego modelu życia rodzinnego, który spełniałby zarówno wymogi moralności chrześcijańskiej, jak i nowych wyzwań społeczeństwa sieci.

Już chociażby z tych kilku wymienionych racji książka stanowi nad wyraz udaną próbę interpretacji, oceny oraz – nie waham się użyć tego słowa – dopełnienia i aktualizacji myśli jednego z najwybitniejszych współczesnych socjologów, a jednocześnie odpowiada na postulat nowoczesnie rozumianej i integralnie uprawianej katolickiej nauki społecznej.

Ks. Arkadiusz Wuwer

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 51,2 (2018), s. 481-483

Anastazja Sorkowicz, *Polska rodzina i wychowanie w świetle nauczania Jana Pawła II*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, ss. 218

W dzisiejszej rzeczywistości coraz częściej podkreśla się fakt postępującego egocentryzmu i infantylizmu wśród przedstawicieli kultury Zachodu. Jako niezwykle cenne jawią się więc te pozycje, w których autor podejmuje się odpowiedzi na pytanie: jak żyć, żeby stawać się coraz bardziej człowiekiem? Jak budować trwałą i szczęśliwą rodzinę, której członkowie potrafią wyjść poza własne „ja” i pomagać sobie nawzajem? Do książek będących rezultatem wysiłku włożonego w poszukiwanie odpowiedzi na te pytania należy pozycja autorstwa Anastazji Sorkowicz, pedagoga praktyka, matki trojga dzieci – *Polska rodzina i wychowanie w świetle nauczania Jana Pawła II*. Autorka podkreśla, że zgodnie z nauczaniem papieża dla kształtowania trwałej, szczęśliwej rodziny kluczowe jest dążenie do bycia coraz bardziej człowiekiem. Chodzi o to, żeby człowiek bardziej *był*, a nie tylko więcej *miał*. Jako niezwykle ważna jawi się też postawa służby drugiemu, tak aby człowiek nie tylko żył z innymi, ale również i dla innych. W czasach, gdy skrajny indywidualizm jest coraz popularniejszy, przesłanie takie wydaje się szczególnie ważne. Anastazja Sorkowicz, powołując się na nauczanie papieża, pokazuje, że warto żyć tym przesłaniem.

Tytuł książki wskazuje, że autorce chodzi nie tylko o samą rodzinę w świetle nauczania Jana Pawła II, lecz również o jej narodowy charakter. W swoich orędziach, listach i przemówieniach kierowanych do Polaków papież uwzględniał bowiem specyficzne warunki społeczne i kulturowe naszego kraju.

Układ książki jest logiczny, przejrzysty i zwarty. Autorka rozpoczyna od przeglądu literatury przedmiotu i ujęcia historycznego polskiej rodziny i wychowania, następnie koncentruje się na nauczaniu Jana Pawła II dotyczącym kwestii wymienionych w temacie książki. Jako osobne rozdziały autorka potraktowała oczekiwania Jana Pawła II wobec rodziny w Polsce i wyzwania wychowawcze dla polskich rodziców. Na szczególne uznanie

zasługuje niezwykle bogata bibliografia, w szczególności teksty papieża. Autorka przestudiowała jego encykliki, adhortacje, listy, orędzia, przemówienia i homilie, łącznie prawie dwieście pozycji.

Książka składa się z sześciu rozdziałów. W dwóch pierwszych autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, jak rodzina i wychowanie są definiowane w naukach społecznych i humanistycznych. Na uwagę zasługuje niezwykle obszerna prezentacja sposobów rozumienia przez teoretyków znaczenia rodziny w życiu poszczególnych ludzi oraz całych społeczeństw, funkcji tej podstawowej komórki społecznej oraz związków, jakie zachodzą między rodziną a społeczeństwem. Dużą wartością pracy jest analiza porównawcza dotycząca sposobów definiowania wymienionych terminów przez pedagogów, socjologów, psychologów, teologów. Autorka trafnie wskazuje na podobieństwa i różnice w sposobach interpretacji tych terminów.

W rozdziale drugim, zatytułowanym „Rodzina polska w ujęciu historycznym”, na podstawie literatury przedmiotu oraz własnych przemyśleń autorka wnikliwie analizuje zmiany w relacjach rodzinnych na przestrzeni dziejów oraz celnie pointuje, że wprawdzie stopniowo zaczęto coraz bardziej zwracać uwagę na jakość więzi i indywidualne potrzeby domowników, jednak obok tego wystąpiły: dehumanizacja życia, konsumpcjonizm, zanik więzi międzypokoleniowej, aksjologiczne zagubienie.

W rozdziale trzecim autorka stwierdza, że charakterystykę rodziny w ujęciu Jana Pawła II można potraktować jako jej model idealny, a więc coś, do czego członkowie rodziny powinni dążyć. Podkreśla, że warto potraktować go jako układ odniesienia dla teoretyków zajmujących się problematyką rodzinną, członków rodziny i tych ludzi, którzy decydują o losach polskiej rodziny w skali makro. Autorka ciekawie i przekonująco opisuje papieską koncepcję rodziny, traktowaną jako *communio personarum*, czyli szczególną, wyjątkową wspólnotę osób, połączoną zobowiązaniem miłości, uczciwości i wierności.

Z pedagogicznego punktu widzenia jako jeden z dwóch kluczowych (drugim jest rozdział szósty) jawi się rozdział czwarty, dotyczący wychowania w świetle nauki Jana Pawła II. Wychowanie analizowane jest przez papieża w nurcie personalistycznym, jako dążenie do stawania się coraz bardziej człowiekiem. Proces wychowania jest podstawowym zadaniem rodziców i nikomu nie wolno tego zadania odbierać. Autorka analizuje też relacje między wychowawcą a wychowankiem. Punktem wyjścia w tej analizie jest potraktowanie wychowawcy jako osoby wspierającej wysiłki wychowanka w urzeczywistnianiu jego człowieczeństwa. Na uwagę zasługuje podjęcie, oprócz wychowania, również kwestii samowychowania, która być może zbyt rzadko jest podejmowana w literaturze pedagogicznej. W nauczaniu papieża zdolność do wychowywania innych ściśle łączy się z umiejętnością wychowywania samego siebie. Autorka związek ten trafnie przeanalizowała.

W rozdziale piątym badaczka wyszczególnia i opisuje oczekiwania Jana Pawła II wobec polskiej rodziny. Papieżowi zależało na tym, aby polska rodzina była prawdziwą wspólnotą, opartą na wzajemnej miłości, szacunku, zaufaniu i współpracy. Nawoływał on również do przebaczenia, poszanowania życia od poczęcia do naturalnej śmierci, traktowania rodzicielstwa równocześnie jako zadania i daru. Autorka dokonała tej analizy na podstawie treści najważniejszych wystąpień papieskich w trakcie spotkań z Polakami (mających miejsce podczas ośmiu pielgrzymek do ojczyzny). Anastazja Sorkowicz podkreśla, że papież uwzględniał kontekst społeczno-kulturowy rodziny polskiej. Z tego względu w czasie swoich trzech pierwszych pielgrzymek, przypadających na okres komunizmu w Polsce, jako wymagający i wnikliwy wychowawca kładł akcent na prawdziwą przemianę obywateli z uwzględnieniem walki o wolność, a następnie na osobisty rachunek sumienia i naukę życia w demokratycznej rzeczywistości z zachowaniem zasad Ewangelii.

Papież potrafił obudzić w Polakach patriotyzm i narodową jedność. Wielu rodaków uczestniczących w pielgrzymkach papieża do ojczyzny pamięta jeszcze tamtą atmosferę, poczucie siły i wspólnoty. Jak słusznie podkreśla Anastazja Sorkowicz, Polacy już po pierwszej pielgrzymce Ojca Świętego do ojczyzny poczuli, że rządzi nimi mniejszość (komunistyczna) i że są zdolni zmieniać smutną i uwłaczającą godności rzeczywistość, czego rezultatem było powstanie w rok później Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”.

Ostatni rozdział zawiera treści dotyczące wyzwań wychowawczych dla rodziców. Autorka słusznie zwraca uwagę na wielokrotnie powtarzane przez papieża stwierdzenie, że wychowanie w rodzinie jest powinnością obojga rodziców, połączonych nierozzerwalną, małżeńską więzią. Powinno się ono opierać na bliskości, ciepłe, dialogu, pozytywnym przykładzie rodziców, którzy mają obowiązek być dla dziecka wzorem postępowania w każdej sytuacji. Papież, zwracając uwagę na rodzicielstwo, często – jak już wcześniej wspomniano – nawiązywał do samowychowania. Brak świadomej, dobrowolnej pracy nad sobą utrudnia wywiązywanie się ze swojej rodzicielskiej roli.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że recenzowana publikacja jest ciekawą pozycją dla osób zainteresowanych problematyką pedagogiki rodziny. W szczególności dla osób młodych, poszukujących literatury pomocnej w budowaniu szczęścia małżeńskiego, książka Anastazji Sorkowicz będzie niezwykle cenna. Autorka, powołując się na nauczanie Jana Pawła II, przekonująco tłumaczy, że miłość małżeńska nie jest ślepą namiętnością lub bliżej nieokreślonym, mglistym uczuciem, opartym głównie na namiętności, ale wewnętrzną postawą ogarniającą całego człowieka wraz ze wszystkim, co stanowi o jego istnieniu (uwzględniając jego biologię i duchowość).

Weronika Juroszek

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 51,2 (2018), s. 483-485

Henryk Krzysteczko, *Z rodziny do rodziny*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2016, ss. 328

Proces kształtowania rodziny i jego uwarunkowania należą do jednych z najczęściej podejmowanych zagadnień psychologii i pedagogiki rodziny. Książę prof. Henryk Krzysteczko w swojej książce zatytułowanej *Z rodziny do rodziny* podejmuje to zagadnienie, nawiązując do wywiadów przeprowadzonych przez swoich studentów. Takie ujęcie problemu można uznać za niezmiernie ciekawe.

Każdy z trzynastu rozdziałów książki *Z rodziny do rodziny* zaczyna się teoretycznym wprowadzeniem w podejmowaną problematykę, która ostatecznie zobrazowana zostaje odpowiednim wywiadem. Warto podkreślić, że istotnym atutem książki jest również to, że autor oprócz wywiadów odnosi się do wyników prac licencjackich i magisterskich swoich studentów. W ten sposób publikacja wykorzystuje rezultaty wieloletniej współpracy profesora ze studentami. Autor książki – profesor teologii i psycholog zarazem – podkreśla, że to, co kiedyś robił osobiście, a więc wywiady, w których analizowane były problemy rodziny, teraz robią jego studenci. Prowadzenia wywiadów nauczył ich ks. profesor w trakcie zajęć na kierunku nauki o rodzinie, podczas wykładów, ćwiczeń, warsztatów.